# O‘YINGA ASOSLANGAN TA’LIM JARAYONIDA BOLALARNING IJTIMOIY-EMOTSIONAL RIVOJLANISHINI TA’MINLASH

**Qurbonova Gulnoza G’anidjonovna**
Xalqaro Nordik Universiteti 2 -kurs magistranti
**N.X.Lutfullayeva**
p.f.f.d. (Phd), dotsent
E-mail: qurbonovagulnoza1@gmail.com

Received: 05.10.2025
Revised: 06.10.2025
Accepted: 07.10.2025

**Kalit so‘zlar:**
o‘yinga asoslangan ta’lim, ijtimoiy-emotsional rivojlanish, maktabgacha ta’lim, interaktiv o‘yinlar, innovatsion metodlar, hamkorlik, muloqot ko‘nikmalari, bola shaxsini shakllantirish.

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada o‘yinga asoslangan ta’lim jarayonining maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishidagi ahamiyati yoritiladi. Tadqiqotda o‘yin faoliyatining bola shaxsini shakllantirishdagi roli, emotsional barqarorlik, muloqot ko‘nikmalari va ijtimoiy moslashuv jarayonlariga ta’siri tahlil qilinadi. Shuningdek, interaktiv o‘yin texnologiyalari va innovatsion metodlarning qo‘llanilishi orqali bolalarning ijobiy his-tuyg‘ularini rivojlantirish, tengdoshlari bilan samarali munosabat o‘rnatish hamda hamkorlikda faoliyat yuritish malakasini oshirish imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi. Maqola natijalari maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun amaliy ahamiyat kasb etib, tarbiyachilar faoliyatida o‘yin asosidagi yondashuvlarni samarali qo‘llashga yo‘naltirilgan tavsiyalarni taqdim etadi.

**Keywords:**
play-based learning, socio-emotional development, preschool education, interactive games, innovative methods, collaboration, communication skills, child personality formation.

**Annotation.** This article highlights the significance of play-based learning in the socio-emotional development of preschool children. The study analyzes the role of play activities in shaping the child’s personality, emotional stability, communication skills, and social adaptation. The use of interactive play technologies and innovative methods is considered as an effective means to foster positive emotions, enhance peer interaction, and improve collaboration skills among children. The findings of the article have practical implications for preschool institutions and provide recommendations for educators to apply play-based approaches effectively.

**Ключевые слова:**
игровое обучение,

**Аннотация.** В данной статье рассматривается значение обучения на основе игры в социально-

социально-эмоциональное развитие, дошкольное образование, интерактивные игры, инновационные методы, сотрудничество, коммуникативные навыки, формирование личности ребёнка.

эмоциональном развитии детей дошкольного возраста. Анализируется роль игровой деятельности в формировании личности ребёнка, развитии эмоциональной устойчивости, коммуникативных навыков и социального взаимодействия. Использование интерактивных игровых технологий и инновационных методов представляется как эффективное средство развития положительных эмоций, налаживания взаимоотношений со сверстниками и повышения навыков сотрудничества. Результаты исследования имеют практическое значение для дошкольных образовательных учреждений и содержат рекомендации для педагогов по эффективному применению игровых подходов.

**Kirish**. Bugungi globallashuv va tezkor axborot asrida ta’lim-tarbiya jarayoniga yangicha yondashuvlarni joriy etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Xususan, maktabgacha ta’lim tizimida bolalarning har tomonlama kamol topishi, ularda mustaqil fikrlash, o‘zaro muloqot qilish, emotsional muvozanatni saqlash va ijtimoiy hayotga tayyorlanish ko‘nikmalarini shakllantirish ta’lim siyosatining asosiy yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda. Shu nuqtayi nazardan, o‘yinga asoslangan ta’lim jarayonini tashkil etish bolalarning tabiiy qiziqishi va faolligidan kelib chiqib, ularning ijtimoiy-emotsional rivojlanishida muhim omil sifatida qaraladi. O‘yin faoliyati bola psixikasi va shaxsiyati shakllanishida alohida ahamiyat kasb etadi. Mashhur pedagog va psixologlarning ilmiy tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, o‘yin jarayonida bola nafaqat yangi bilimlarni egallaydi, balki o‘z his-tuyg‘ularini boshqarishni, jamoadoshlariga yordam berishni, hamkorlik qilishni va nizolarni bartaraf etishni ham o‘rganadi. Bu esa o‘z navbatida ularning ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga xizmat qiladi. Shuningdek, o‘yinga asoslangan ta’lim orqali bola hayotiy tajribani orttiradi, ijtimoiy rollarni sinab ko‘radi va turli vaziyatlarda o‘zini qanday tutishni bilib oladi. Bu jarayonlar bolaning keyingi bosqichdagi ta’lim jarayonida muvaffaqiyatli bo‘lishi, jamiyatga moslashuvi va shaxsiy rivojlanishi

uchun muhim poydevor yaratadi. O‘zbekiston Respublikasida maktabgacha ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish, ta’lim-tarbiya jarayonida o‘yin faoliyatidan samarali foydalanish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Xususan, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida “O‘yin orqali o‘qitish” tamoyillarining joriy etilishi yosh avlodning ijtimoiy-emotsional rivojlanishida katta ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli, ushbu mavzuni chuqur o‘rganish va amaliyotga tatbiq etish bugungi kunda alohida dolzarblik kasb etadi. Bugungi kunda maktabgacha ta’lim tizimi jamiyat taraqqiyotining muhim bo‘g‘ini sifatida e’tirof etilmoqda. Chunki inson shaxsining shakllanishida dastlabki yillarda olingan bilim, ko‘nikma va tarbiyaviy ta’sirlar hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu boisdan, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida samarali ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etish, bolalarning intellektual, ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga qaratilgan innovatsion yondashuvlarni joriy etish bugungi kunning asosiy vazifalaridan biridir. O‘yinga asoslangan ta’lim metodlari bolalarning yosh xususiyatlari va psixologik ehtiyojlariga eng mos shakl hisoblanadi. Chunki o‘yin — bu bolaning tabiiy faoliyati bo‘lib, u orqali bola atrof-muhitni o‘rganadi, o‘zini turli rollarda sinab ko‘radi, mustaqil qaror qabul qilishni o‘rganadi hamda jamiyat qoidalarini anglaydi. O‘yin jarayonida bola ijobiy va salbiy his-tuyg‘ularini boshqarishni, do‘stlari bilan hamkorlik qilishni, muammolarga yechim topishni mashq qiladi. Bu esa ijtimoiy-emotsional rivojlanishning eng muhim ko‘rsatkichlari hisoblanadi. Shuningdek, zamonaviy ta’lim psixologiyasi va pedagogikasida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘yin faoliyati orqali o‘qitish va tarbiyalash bolaning muloqot madaniyatini, kommunikativ ko‘nikmalarini, o‘ziga bo‘lgan ishonchini kuchaytiradi. Bunday yondashuv nafaqat ta’lim sifatini oshiradi, balki bolaning ijtimoiy hayotga tayyor bo‘lishini ham ta’minlaydi. Shu ma’noda, o‘yin metodlari ta’lim-tarbiya jarayonida bola shaxsining har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiluvchi samarali vosita sifatida e’tirof etilmoqda. O‘zbekiston Respublikasida oxirgi yillarda maktabgacha ta’limni rivojlantirish borasida keng ko‘lamli islohotlar amalga

oshirilmoqda. Xususan, Prezident farmonlari va hukumat qarorlarida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida innovatsion pedagogik texnologiyalarni, jumladan, o‘yin metodlarini joriy etishga alohida urg‘u berilgan. Ta’limda “Bolaning har tomonlama kamoloti uchun sharoit yaratish” g‘oyasi ustuvor tamoyil sifatida ilgari surilmoqda. Bunday siyosiy va ijtimoiy e’tibor o‘yinga asoslangan ta’limni amaliyotda keng qo‘llash zarurligini ko‘rsatadi. Shu asosda, ushbu maqolada o‘yinga asoslangan ta’lim jarayonining o‘ziga xos xususiyatlari, uning bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ta’siri, shuningdek, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida samarali joriy etish imkoniyatlari tahlil qilinadi.

**Adabiyotlar tahlili.** L.S. Vygotskiy o‘z tadqiqotlarida o‘yin faoliyatini bolaning rivojlanishidagi “yetakchi faoliyat” sifatida baholagan. Unga ko‘ra, o‘yin jarayonida bola o‘zining shaxsiy tajribasini boyitadi, his-tuyg‘ularini boshqarish va ijtimoiy munosabatlarni o‘rganish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Shuningdek, o‘yin bolaning tafakkurini kengaytirib, muloqot madaniyatini rivojlantiradi. [1],[2] Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasida o‘yin bolaning intellektual salohiyatini shakllantiruvchi asosiy vosita sifatida talqin etiladi. Olimning fikricha, o‘yin jarayonida bola dunyoni o‘zlashtiradi, tajriba orttiradi hamda yangi vaziyatlarda mustaqil fikrlashni mashq qiladi. Shunday qilib, o‘yin kognitiv va ijtimoiy-emotsional rivojlanishning uzviy qismiga aylanadi. [3] O‘zbekistonlik olimlar, jumladan, M. Jo‘rayev, G. Qodirova va N. Abdurahmonova tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda o‘yin metodlari maktabgacha ta’limda samarali pedagogik vosita sifatida baholangan. Ularning ilmiy ishlari o‘yin bolalarda ijodkorlikni rivojlantirishi, ta’lim jarayonida faollikni oshirishi va ijtimoiy-emotsional rivojlanishga xizmat qilishini isbotlab bergan. [4] Xalqaro tashkilotlar — UNESCO va UNICEF tomonidan ishlab chiqilgan metodik qo‘llanmalarda esa o‘yinga asoslangan ta’lim maktabgacha yoshdagi bolalar uchun eng samarali yondashuvlardan biri sifatida tavsiya etilgan. Ayniqsa, o‘yin orqali emotsional barqarorlikni ta’minlash va hamkorlik ko‘nikmalarini shakllantirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan.

Demak, adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, o‘yinga asoslangan ta’lim bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishi uchun nafaqat zaruriy, balki ularning shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega.

**Materiallar va usullar.** Tadqiqotning asosiy ob’ekti sifatida maktabgacha ta’lim tashkilotlari, xususan, 4–6 yoshli tarbiyalanuvchilar tanlab olindi. Ularning o‘yin faoliyatini kuzatish, o‘yin orqali bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirishdagi o‘zgarishlarni aniqlash maqsadida turli metodlardan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida ta’lim-tarbiya mashg‘ulotlari, interaktiv o‘yinlar, didaktik mashqlar, rolli o‘yinlar va stol usti o‘yinlari asosiy material sifatida qo‘llanildi. Birinchi usul sifatida pedagogik kuzatuvdan foydalanildi. Ushbu usul orqali bolalarning o‘yin jarayonidagi faoliyati, emotsional reaksiyalari, bir-biri bilan muloqoti va ijtimoiy muammolarni hal qilishdagi yondashuvlari muntazam qayd etildi. Kuzatuv natijalari maxsus jadval va kundaliklarda yozib borildi. Bu metod bola xatti-harakatlaridagi dinamik o‘zgarishlarni aniqlashda asosiy manba bo‘lib xizmat qildi. Ikkinchi usul sifatida suhbat va intervyu o‘tkazildi. Tarbiyachilar, psixologlar hamda ota-onalar bilan alohida suhbatlar o‘tkazilib, o‘yinga asoslangan ta’limning afzalliklari va bolalarning rivojlanishidagi o‘zgarishlar haqida tahliliy ma’lumotlar yig‘ildi. Shu orqali tadqiqotning sifat jihatdan chuqurroq tahliliga erishildi. Uchinchi usul sifatida eksperiment tashkil etildi. Eksperiment jarayonida ikki xil guruh ajratildi: nazorat guruhi va tajriba guruhi. Tajriba guruhida o‘yinga asoslangan ta’lim mashg‘ulotlari faol tarzda qo‘llanildi, nazorat guruhida esa an’anaviy metodlardan foydalanildi. O‘yin jarayonida bolalarning emotsional barqarorligi, hamkorlik darajasi va kommunikativ faolligi o‘lchandi. Ushbu natijalar statistik tahlil qilinib, taqqoslash imkonini berdi. To‘rtinchi usul sifatida so‘rovnomadan foydalanildi. So‘rovnomalar ota-onalar va tarbiyachilarga berilib, o‘yinga asoslangan ta’lim metodlarining samaradorligi, bolalardagi ijtimoiy-emotsional o‘zgarishlar haqidagi subyektiv fikrlar yig‘ildi. Bu usul tajriba natijalarini yanada mustahkamlashga yordam berdi. Beshinchi usul sifatida psixodiagnostik testlar qo‘llanildi. Testlar

bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanish ko‘rsatkichlarini aniqlash uchun ishlab chiqilgan metodikalarga asoslandi. Ular orqali bolalarning stressga chidamliligi, hissiyotlarini boshqarish darajasi, hamkorlikka moyilligi va o‘ziga bo‘lgan ishonchi baholandi. Tadqiqot davomida yig‘ilgan barcha ma’lumotlar miqdoriy va sifat jihatidan tahlil qilindi. Miqdoriy tahlilda statistik usullar qo‘llanib, foiz ko‘rsatkichlari hisoblandi. Sifat tahlilida esa bolalarning o‘yin davomida namoyon qilgan xatti-harakatlari, muloqot madaniyati va emotsional reaksiyalari batafsil izohlandi. Shunday qilib, tanlangan materiallar va usullar tadqiqotning ilmiy asoslanganligini, natijalarning ishonchliligini ta’minladi va o‘yinga asoslangan ta’limning bolalar ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga bevosita ta’sirini ochib berishga xizmat qildi.

*Jadval 1. O‘yinga asoslangan ta’limning bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ta’siri (%)*

| Ko‘rsatkichlar | Tajribadan oldin | Tajribadan keyin |
|---|---|---|
| Hamkorlik darajasi | 42% | 78% |
| Muloqot ko‘nikmalari | 50% | 81% |
| Emotsional barqarorlik | 45% | 79% |
| Ijodkorlik va tashabbuskorlik | 38% | 75% |
| Tengdoshlari bilan o‘zaro munosabat | 40% | 80% |

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, o‘yinga asoslangan ta’lim qo‘llangandan so‘ng bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanish ko‘rsatkichlari sezilarli darajada oshgan.

*Jadval 2. Ota-onalar va tarbiyachilarning o‘yinga asoslangan ta’limga munosabati (so‘rovnoma natijalari, %)*

| Savol mazmuni | Ijobiy | Salbiy | Betaraf |
|---|---|---|---|
| O‘yin mashg‘ulotlarining samaradorligi | 82% | 10% | 8% |
| Bolalarning ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishi | 79% | 12% | 9% |
| Emotsional barqarorlikni oshirish | 75% | 15% | 10% |

| Savol mazmuni | Ijobiy | Salbiy | Betaraf |
|---|---|---|---|
| O‘z fikrini ifoda etish va ijodkorlikni rivojlantirish | 78% | 14% | 8% |
| Umumiy ta’lim sifatiga ijobiy ta’siri | 85% | 8% | 7% |

So‘rovnoma natijalari shuni ko‘rsatadiki, ota-onalar va tarbiyachilar o‘yinga asoslangan ta’limning bolalarning rivojlanishidagi ahamiyatini ijobiy baholashadi.

**Tadqiqot muhokamasi.** O‘tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘yinga asoslangan ta’lim jarayoni bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishida yuqori samaradorlikka ega. Tajriba guruhi ishtirokchilarida o‘yin metodlari asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar natijasida bolalarning o‘zaro hamkorlik qilish darajasi oshdi, ularning kommunikativ ko‘nikmalari kuchaydi va ijobiy emotsional holatlar ko‘proq namoyon bo‘ldi. Bu esa shuni anglatadiki, o‘yin nafaqat bilim berish, balki shaxsiy rivojlanish va ijtimoiy moslashuv jarayonining muhim vositasidir. Eksperiment davomida kuzatilgan holatlardan biri shuki, tajriba guruhidagi bolalar o‘z his-tuyg‘ularini erkinroq ifoda eta oldilar. Ular konfliktli vaziyatlarni tinch yo‘l bilan hal qilishni, guruhdoshlariga yordam berishni, o‘z o‘rnini jamoadagi boshqa ishtirokchilar bilan uyg‘unlashtirishni mashq qildilar. Bunday o‘zgarishlar emotsional barqarorlik va ijtimoiy faollikning ortganidan dalolat beradi. So‘rovnomalar natijalariga ko‘ra, ota-onalar va tarbiyachilarning katta qismi o‘yinga asoslangan ta’lim metodlari bolalarning rivojlanishida ijobiy natija berayotganini ta’kidladilar. Ayniqsa, rolli o‘yinlar va didaktik mashqlar bolalarda ijodkorlikni rivojlantirish, o‘z fikrini aniq ifoda etish va tengdoshlari bilan samarali muloqot qilish qobiliyatini oshirishda samarali bo‘ldi. Nazorat va tajriba guruhlarini taqqoslash shuni ko‘rsatdiki, o‘yinga asoslangan ta’lim qo‘llanilgan guruhdagi bolalar an’anaviy metodlar asosida ta’lim olgan bolalarga nisbatan ijtimoiy va emotsional rivojlanishda sezilarli ustunlikka ega bo‘lishdi. Bu farq statistika tahlillari orqali ham tasdiqlandi. Shu bilan birga, tadqiqot davomida ayrim cheklovchi omillar ham kuzatildi. Jumladan, texnik vositalarning yetishmasligi, o‘yin metodlariga oid metodik

qo‘llanmalarning to‘liq ishlab chiqilmagani, ba’zi ota-onalarning o‘yin orqali ta’limga nisbatan hali ham ehtiyotkorona munosabatda bo‘lishlari tadqiqot natijalariga ta’sir qiluvchi omillar sifatida qayd etildi. Biroq bu omillar o‘yinga asoslangan ta’limning samaradorligini kamaytirmadi, balki yanada chuqurroq izlanishlarni talab etishini ko‘rsatdi. Umuman olganda, tadqiqot shuni tasdiqlaydiki, o‘yinga asoslangan ta’lim maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishini samarali ta’minlaydi, ularni keyingi bosqichdagi ta’limga puxta tayyorlaydi va shaxs sifatida shakllanishida mustahkam poydevor yaratadi.

**Xulosa.** Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, o‘yinga asoslangan ta’lim maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. O‘yin faoliyati bolalarda mustaqil fikrlash, emotsional barqarorlik, jamoadagi o‘z o‘rnini topish va hamkorlik qilish ko‘nikmalarini shakllantirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qildi. Eksperiment jarayonida tajriba guruhida o‘yin metodlari asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar natijasida bolalarning muloqot madaniyati, o‘zaro yordam ko‘rsatish xatti-harakati, shuningdek, ijodkorlik va tashabbuskorlik darajalari sezilarli oshgani kuzatildi. Nazorat guruhida esa bunday natijalar kamroq darajada namoyon bo‘ldi. Bu esa o‘yinga asoslangan ta’limning ustunligini tasdiqlaydi. So‘rovnomalar va suhbatlar orqali olingan natijalar ham ota-onalar va tarbiyachilar o‘yinga asoslangan metodlarning ijobiy ta’sirini yuqori baholayotganini ko‘rsatdi. Shu bilan birga, ayrim texnik va metodik cheklovlar mavjudligi, ota-onalarning barchasi ham bu metodlarga tayyor emasligi kabi omillar kelgusida bartaraf etilishi zarur muammolar sifatida qayd etildi. Umuman olganda, tadqiqot shuni isbotladiki, o‘yinga asoslangan ta’lim nafaqat ta’lim jarayonini qiziqarli va samarali qiladi, balki bolalarning shaxsiy rivojlanishi, ijtimoiy moslashuvi va emotsional barqarorligini ta’minlashda katta ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida o‘yin metodlarini keng joriy etish, tarbiyachilarni metodik jihatdan qo‘llab-quvvatlash va ota-onalarni bu jarayonga faol jalb qilish kelgusidagi ustuvor vazifalar sirasiga kiradi.

**FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:**

1. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.
2. Piaget, J. (1962). Play, Dreams and Imitation in Childhood. New York: Norton.
3. Smilansky, S. (1990). Sociodramatic Play: Its Relevance to Behavior and Achievement in School. Norwood, NJ: Ablex Publishing.
4. Wood, E., & Attfield, J. (2005). Play, Learning and the Early Childhood Curriculum. London: Paul Chapman Publishing.
5. Berk, L. E. (2013). Child Development. Boston: Pearson Education.
6. Hakkarainen, P. (2004). Play and Motivation. European Early Childhood Education Research Journal, 12(1), 5–24.
7. Rogoff, B. (2003). The Cultural Nature of Human Development. Oxford University Press.
8. Bodrova, E., & Leong, D. J. (2007). Tools of the Mind: The Vygotskian Approach to Early Childhood Education. Pearson.